

V Spotkanie Komitetu Mokradłowego, 9 czerwca 2022 r.

Inwazyjne gatunki obce (IGO) w kontekście ochrony mokradeł

tulejnik amerykański, Fot. Elżbieta Melon

GENERALNA
DYREKCJA
OCHRONY
ŚRODOWISKA

Ewa Pisarczyk
Departament Zarządzania Zasobami Przyrody
Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

Akty prawne dotyczące gatunków obcych

- **rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014** z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych (Dz. Urz. UE L 317 z 04.11.2014, str. 35, z późn. zm.)
- **rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2016/1141** z dnia 13 lipca 2016 r. przyjmujące wykaz inwazyjnych gatunków obcych uznanych za stwarzające zagrożenie dla Unii zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 (Dz. Urz. UE L 189 z 14.07.2016, str. 4, z późn. zm.) – **aktualizacje w 2017, 2019 i 2022** (oczekuje na publikację)
- **ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych** (Dz. U. poz. 1718) – wejście w życie 18 grudnia 2021 r.

Akty prawne dotyczące gatunków obcych – w trakcie procesu legislacyjnego

1) projekt rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie:

- **listy IGO** stwarzających zagrożenie dla Unii i listy IGO stwarzających zagrożenie dla Polski,
- **działań zaradczych** oraz
- **środków** mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów

2) projekt rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska w sprawie:

- określenia wymagań **oznakowania** oraz
- wykonania dokumentacji fotograficznej indywidualnych cech zwierząt należących do IGO

Lista IGO stwarzających zagrożenie dla Unii

Rośliny

Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa	Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa
1	barszcz Mantegazziego	Heracleum mantegazzianum	19	smokrzyn łojodajny	Triadica sebifera
2	barszcz perski	Heracleum persicum	20	trojeść amerykańska	Asclepias syriaca
3	barszcz Sosnowskiego	Heracleum sosnowskyi	21	tulejnik amerykański	Lysichiton americanus
4	bożodrzew gruczołowaty	Ailanthus altissima	22	wąkrotka jaskrowata	Hydrocotyle ranunculoides
5	chmiel japoński	Humulus scandens	23	wężówka japońska	Lygodium japonicum
6	eichornia gruboogonkowa	Eichhornia crassipes	24	wywłócznik brazylijski	Myriophyllum aquaticum
7	gunera brazylijska	Gunnera tinctoria	25	wywłócznik różnolistny	Myriophyllum heterophyllum
8	gymnokoronis dębolistny	Gymnocoronis spilanthoides	26	-	Acacia saligna
9	jadłoszyn baziowaty	Prosopis juliflora	27	-	Alternanthera philoxeroides
10	kabomba karolińska	Cabomba caroliniana	28	-	Andropogon virginicus
11	komarnik wirginijski	Baccharis halimifolia	29	-	Cardiospermum grandiflorum
12	lagarosyfon wielki	Lagarosiphon major	30	-	Cortaderia jubata
13	moczarka delikatna	Elodea nuttallii	31	-	Ehrharta calycina
14	niecierpek gruczołowaty	Impatiens glandulifera	32	-	Lespedeza cuneata
15	opornik łatkowaty	Pueraria montana	33	-	Ludwigia grandiflora
16	partenium ambrozjowate	Parthenium hysterophorus	34	-	Ludwigia peploides
17	rozplenica szczecinkowata	Pennisetum setaceum	35	-	Microstegium vimineum
18	salwinia uciążliwa	Salvinia molesta	36	-	Persicaria perfoliata

Lista IGO stwarzających zagrożenie dla Unii

Zwierzęta

Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa	Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa
1	bass słoneczny	Lepomis gibbosus	16	rak pręgowany (amerykański)	Orconectes limosus
2	burunduk	Tamias sibiricus	17	rak sygnałowy (kalifornijski)	Pacifastacus leniusculus
3	czebaczek amurski	Pseudorasbora parva	18	sterniczka jamajska	Oxyura jamaicensis
4	gęsiówka egipska	Alopochen aegyptiacus	19	sumik koralowy (sumik węgorzowaty)	Plotosus lineatus
5	ibis czczony	Threskiornis aethiopicus	20	szop pracz	Procyon lotor
6	jenot	Nyctereutes procyonoides	21	trawianka	Perccottus glenii
7	koati	Nasua nasua	22	wiewiórczak rdzawobrzuchy	Callosciurus erythraeus
8	krab wełnistoreęki	Eriocheir sinensis	23	wiewiórka czarna	Sciurus niger
9	majna brunatna	Acridotheres tristis	24	wiewiórka szara	Sciurus carolinensis
10	mangusta złocista	Herpestes javanicus	25	wrona orientalna	Corvus splendens
11	mundżak	Muntiacus reevesii	26	żaba rycząca (żaba byk, żaba wół)	Lithobates (Rana) catesbeianus
12	nutria	Myocastor coypus	27	żółw ozdobny (w tym: czerwonolicy, żółtolicy, żółtobrzuchy)	Trachemys scripta
13	piżmak	Ondatra zibethicus	28	-	Arthurdendyus triangulatus
14	rak luizjański	Procambarus clarkii	29	-	Orconectes virilis
15	rak marmurkowy	Procambarus fallax f. virginalis	30	-	Vespa velutina nigrithorax

szop pracz, fot. Wojciech Misiukiewicz

barszcz Sosnowskiego, fot. Barbara Tokarska-Guzik

rak marmurkowy, fot. Marta Boroń

niecierpek gruczołowaty, fot. Barbara Tokarska-Guzik

Rośliny

występuje w środowisku w PL

występuje w środowisku w PL

Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa
1	dławisz okrągłolistny	<i>Celastrus orbiculatus</i>
2	pistia rozetkowa	<i>Pistia stratiotes</i>
3	szarłatka amerykańska	<i>Phytolacca americana</i>
4	xx	<i>Hakea sericea</i>
5	xx	<i>Koenigia polystachya</i>
6	xx	<i>Rugulopterix okamurae</i>

Zwierzęta

Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa
1	bilbil czerwonooplamy	<i>Pycnonotus cafer</i>
2	bóbr kanadyjski	<i>Castor canadensis</i>
3	gambuzja kropkowana	<i>Gambusia holbrooki</i>
4	gambuzja pospolita	<i>Gambusia affinis</i>
5	jeleń aksis	<i>Axis axis</i>
6	lancetogłów królewski	<i>Lampropeltis getula</i>
7	moron biały	<i>Morone americana</i>
8	ognica wachlarzopłetwa	<i>Pterois miles</i>
9	sumik czarny	<i>Ameiurus melas</i>
10	sumik karłowaty	<i>Ameiurus nebulosus</i>
11	wiewiórczak zmienny	<i>Callosciurus finlaysonii</i>
12	xx	<i>Boccardia proboscidea</i>
13	xx	<i>Channa argus</i>
14	xx	<i>Faxonius rusticus</i>
15	xx	<i>Lagocephalus sceleratus</i>
16	xx	<i>Limnoperna fortunei</i>
17	xx	<i>Perna viridis</i>
18	xx	<i>Schizoporella japonica</i>
19	xx	<i>Solenopsis geminata</i>
20	xx	<i>Solenopsis invicta</i>
21	xx	<i>Solenopsis richteri</i>
22	xx	<i>Wasmannia auropunctata</i>

Hakea sericea, ©Krzysztof Ziarnik (Kenraiz)/Wikimedia Commons - CC BY-SA 4.0

pistia rozetkowa, fot. Barbara Tokarska-Guzik

Rugulopterix okamurae, fot. Daniel Villalobos Oliver

sumik karłowaty, fot. Rafał Maciaszek

Rośliny

Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa
1	azolla drobna (karolińska)	Azolla filiculoides
2	grubosz Helmsa	Crassula helmsi
3	kolcolist zachodni	Ulex europaeus
4	kolczurka klapowana	Echinocystis lobata
5	niecierpek pomarańczowy	Impatiens capensis
6	rdestowiec czeski (pośredni)	Reynoutria x bohémica
7	rdestowiec japoński (ostrokończysty)	Reynoutria japonica
8	rdestowiec sachaliński	Reynoutria sachalinensis
9	-	Spartina anglica

występuje w środowisku w PL

występuje w środowisku w PL

Zwierzęta

Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa	Lp.	Nazwa polska	Nazwa naukowa
1	babka bycza	Neogobius melanostomus	12	maral (jeleń mandżurski)	Cervus elaphus sibiricus
2	babka łysa (gołogłowa)	Neogobius gymnotrachelus	13	ostryga pacyficzna	Crassostrea gigas
3	babka marmurkowata (marmurkowa)	Proterorhinus marmoratus	14	pirapitinga (pirania paku)	Piaractus brachypomus
4	babka szczupła (rzeczna)	Neogobius fluviatilis	15	sumik karłowaty	Ameiurus nebulosus
5	bernikla kanadyjska	Branta canadensis	16	szczeżuja chińska	Sinanodonta woodiana
6	biedronka azjatycka	Harmonia axyridis	17	wapiti	Cervus canadensis
7	bizon	Bison bison	18	żółw jaszczurowaty	Chelydra serpentina
8	bóbr kanadyjski	Castor canadensis	19	żółw malowany	Chrysemys picta
9	jeleń aksis (czytal)	Axis axis	20	żółw ostrogrzbiety	Grapthemys pseudogographica
10	jeleń sika (wschodni)	Cervus nippon	21	-	Corbicula fluminalis
11	jeleń wirginijski	Odocoileus virginianus	22	-	Corbicula fluminea
			23	-	Mnemiopsis leidyi

bernikla kanadyjska, fot. Marek Szczepanek

kolczurka klapowana, fot. Dominik Kopeć

jeleń sika, fot. Wojciech Misiukiewicz

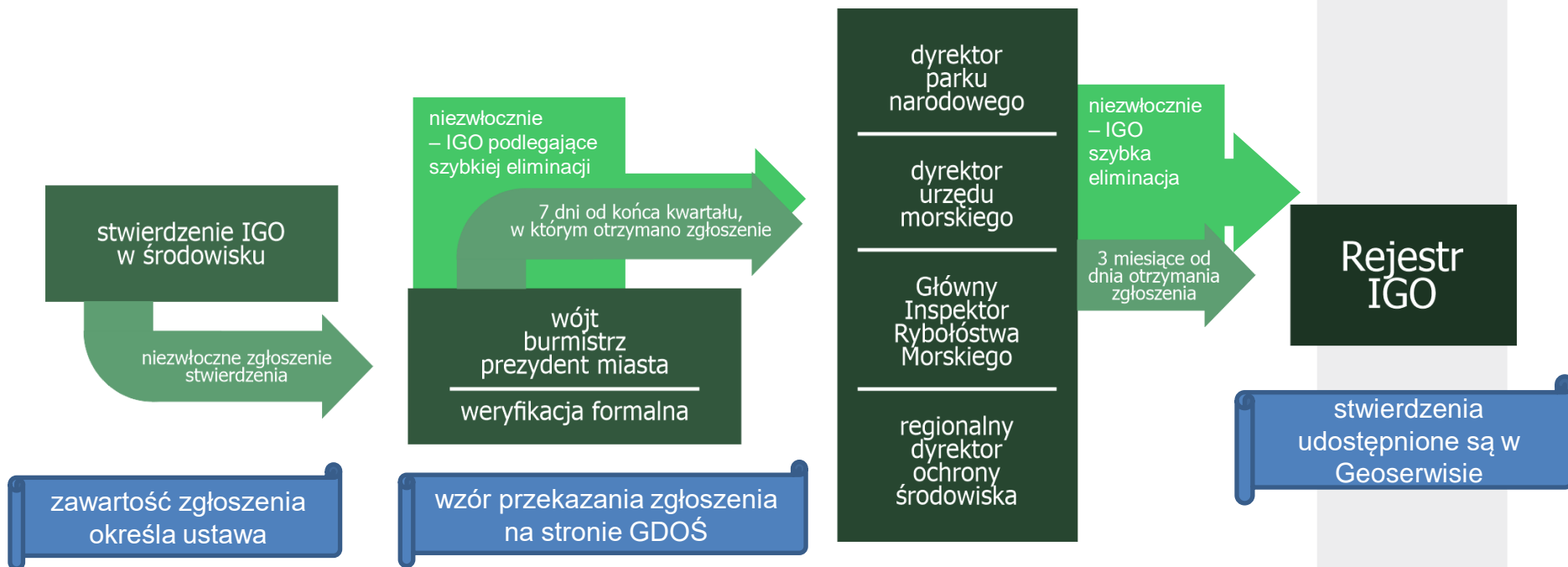
rdestowiec japoński, fot. Barbara Tokarska-Guzik

ustawa o gatunkach obcych określa m.in. :

- zadania i kompetencje podmiotów związane z wykonywaniem przepisów rozporządzenia nr 1143/2014 **w odniesieniu do IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii / IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski;**
- zasady postępowania z IGO zależy od tego czy zostanie uznany za gatunek **rozprzestrzeniony na szeroką skalę** lub **podlegający szybkiej eliminacji** (na wczesnym etapie inwazji)
- ograniczenia dotyczące wprowadzania do środowiska oraz przemieszczania w środowisku gatunków obcych;

gatunek obcy – każdy **żywy** osobnik gatunku, podgatunku lub **niższego taksonu** zwierząt, roślin, grzybów lub drobnoustrojów wprowadzony poza jego naturalny zasięg; pojęcie to obejmuje wszelkie **części**, gamety, nasiona, jaja lub diaspory tych gatunków, jak również hybrydy, odmiany lub rasy **zdolne do przeżycia i rozmnażania;**

Zgłoszenia stwierdzenia IGO w środowisku

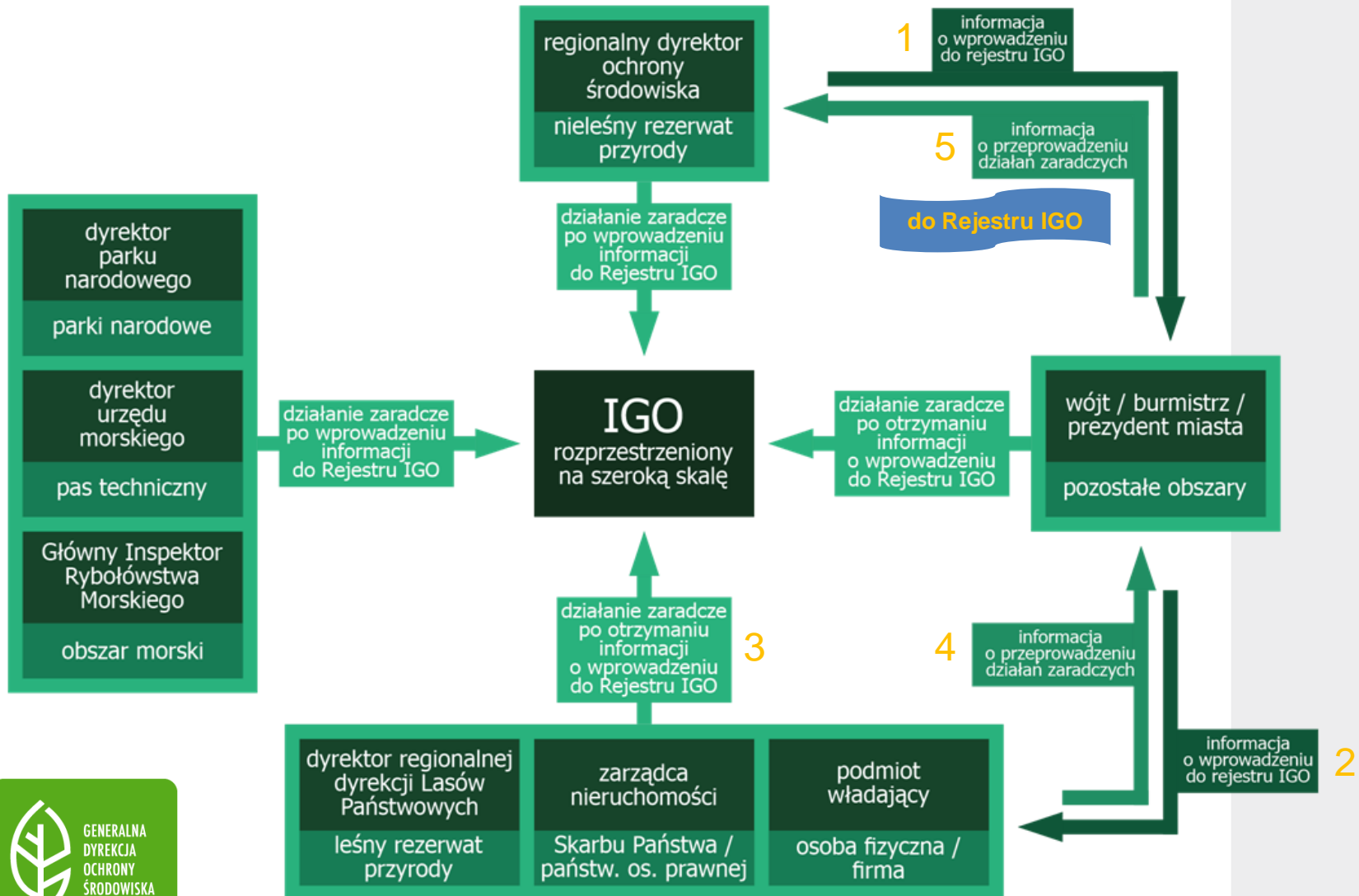
Działania zaradcze – co to oznacza?

- **działania zaradcze** – każde działanie środkami letalnymi lub nieletalnymi, których celem jest eliminacja, kontrola lub izolacja populacji IGO, przy jednoczesnym zminimalizowaniu oddziaływania na gatunki niedocelowe i ich siedliska;
- **eliminacja** – **pełne i trwałe usunięcie** populacji IGO środkami letalnymi lub nieletalnymi;
- **izolacja** – działanie, którego celem jest stwarzanie **barier minimalizujących** ryzyko rozproszenia się i rozprzestrzenienia populacji IGO poza opanowany zasięg;
 - w ustawie o ochronie przyrody wprowadzono możliwość utworzenia **azylu dla zwierząt (GO, niebezpieczne, CITES, chronione)** na podstawie zezwolenia GDOŚ;
- **kontrola populacji** – działanie środkami letalnymi lub nieletalnymi na populację IGO (..) w celu utrzymania liczby osobników **na jak najniższym poziomie**, aby **w przypadku niemożliwości całkowitego usunięcia** danego gatunku zminimalizować jego inwazyjność i niepożądane oddziaływanie na różnorodność biologiczną, powiązane usługi ekosystemowe, na zdrowie człowieka lub na gospodarkę;

Ogólne wytyczne, monitoring i środki renaturyzacyjne

- działania zaradcze przeprowadza się **w sposób odpowiedni i w zakresie odpowiednim do charakteru, zasięgu i rozmiaru negatywnego oddziaływania IGO** na gatunki niedocelowe lub siedliska przyrodnicze, usługi ekosystemowe, zdrowie ludzi lub gospodarkę, a w przypadku gdy gatunkami docelowymi są zwierzęta - w sposób niepowodujący u tych zwierząt możliwego do uniknięcia bólu, dystresu lub cierpienia (art. 18);
- podmioty przeprowadzające działania zaradcze **monitorują skuteczność** tych działań zaradczych i ich oddziaływanie na gatunki niedocelowe (art. 18);
- po przeprowadzeniu działań zaradczych stosuje się **środki mające na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów**, które zostały zdegradowane, uszkodzone lub zniszczone przez IGO, zgodnie z art. 20 rozporządzenia nr 1143/2014 (m.in. o ile z analizy kosztów i korzyści nie wynika, że koszty tych środków będą wysokie i nieproporcjonalne do korzyści) (art. 21).
- możliwość **współpracy** na podstawie porozumienia z gminą, zarządcami obszarów chronionych, PGL LP, PZŁ (art. 22)

Działania zaradcze

Działania zaradcze na terenie prywatnym

- **Podmiot władający** będący osobą fizyczną albo inną niż państwowa osobą prawną, albo inną niż państwowa jednostką organizacyjną, **niezwłocznie** po otrzymaniu od informacji o stwierdzeniu IGO rozprzestrzenionego na szeroką skalę, może wystąpić do **gminy z wnioskiem o zwolnienie z obowiązku przeprowadzenia działań zaradczych**, jeżeli nie ma możliwości przeprowadzenia tych działań we własnym zakresie, w szczególności ze względów finansowych.

Wójt, burmistrz albo prezydent miasta, w drodze decyzji, **w terminie 30 dni** od dnia złożenia ww. wniosku:

- 1) **wyraża zgodę** na zwolnienie z przeprowadzenia działań zaradczych **i przeprowadza te działania zaradcze za ten podmiot** albo
 - 2) **może odmówić** w określonych sytuacjach przeprowadzenia działań zaradczych.
- **Gmina** może przeprowadzić działania zaradcze **na koszt** podmiotu władającego, jeśli **nie wystąpił z wnioskiem o zwolnienie** z przeprowadzenia działań zaradczych ani **nie przeprowadził działań zaradczych** we własnym zakresie **w terminie roku** od dnia otrzymania informacji o wprowadzeniu do Rejestru IGO informacji o stwierdzeniu IGO.

Działania zaradcze

dyrektor parku
narodowego

dyrektor urzędu
morskiego

Główny Inspektor
Rybołówstwa
Morskiego

regionalny
dyrektor ochrony
środowiska

niezwłocznie po stwierdzeniu w środowisku, jednak **nie później niż w terminie 3 miesięcy** od dnia przekazania powiadomienia o wczesnym wykryciu do KE

– IGO stwarzające zagrożenie dla Unii

niezwłocznie po wprowadzeniu do Rejestru IGO informacji o stwierdzeniu w środowisku, jednak **nie później niż w terminie 3 miesięcy**

– IGO stwarzające zagrożenie dla Polski

IGO szybka
eliminacja

możliwość złożenia wniosku do GDOŚ w terminie 30 dni od dnia wprowadzenia stwierdzenia do Rejestru IGO o odstąpienie od przeprowadzenia szybkiej eliminacji

w przypadku IGO z listy UE Komisja może wyrazić sprzeciw wobec zgody o odstąpieniu od szybkiej eliminacji

Zakazy dotyczące IGO z listy PL

- Zakaz wprowadzania do środowiska oraz przemieszczania w środowisku gatunków obcych
- Zakazy obowiązujące w stosunku do **IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski**:
 - 1) przywozu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub wywozu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
 - 2) transportu, z wyłączeniem transportu IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski w związku z przeprowadzanymi działaniami zaradczymi;
 - 3) przetrzymywania;
 - 4) chowu lub hodowli, rozmnażania lub uprawy;
 - 5) wprowadzania do obrotu;
 - 6) wykorzystywania;
 - 7) wymiany.

Zakazy dotyczące IGO z listy UE

- Zakazy obowiązujące w stosunku do **IGO stwarzającego zagrożenie dla Unii** (zawarte w rozporządzeniu nr 1143/2014):
 - 1) wprowadzania na terytorium Unii, w tym przemieszczania tranzytem pod nadzorem celnym;
 - 2) przetrzymywania, w tym w obiekcie izolowanym;
 - 3) hodowania, w tym w obiekcie izolowanym;
 - 4) przywożenia do Unii, wywożenia z Unii lub przemieszczania w granicach Unii z wyjątkiem transportu gatunków do obiektów w związku z ich eliminacją;
 - 5) wprowadzania do obrotu;
 - 6) wykorzystywania lub wymieniania;
 - 7) zezwalania na ich rozmnażanie, hodowlę lub uprawę, w tym w obiekcie izolowanym;
 - 8) uwalniania do środowiska.

Odstępstwa od zakazu wprowadzania GO do środowiska i ich przemieszczania

w odniesieniu do:

- 1) działań z wykorzystaniem **organizmów wodnych**, o których mowa w ustawie o rybactwie śródlądowym oraz ustawie o rybołówstwie morskim,
- 2) wprowadzania do środowiska **zwierząt łownych** (bażanta, daniela i muflona) zgodnie z Prawem łowieckim na podstawie **zgłoszenia do MKiŚ**;
- 3) **roślin** wykorzystywanych:
 - a) przy zakładaniu i utrzymywaniu **terenów zieleni** w granicach wsi o zwartej zabudowie lub w granicach miast, a także przy zakładaniu i utrzymywaniu **zieleni towarzyszącej obiektom budowlanym**,
 - b) w ramach trwale zrównoważonej **gospodarki leśnej** i racjonalnej **gospodarki rolnej**,
 - c) tymczasowo, w celu **rekultywacji** gruntów zdegradowanych lub zdewastowanych w wyniku działalności przemysłowej,
 - d) w **badaniach naukowych** oraz **ochronie ex situ**, o ile te badania i ta ochrona są prowadzone w granicach wsi o zwartej zabudowie lub w granicach miast

- tak, aby GO nie rozprzestrzenił się poza teren, na którym dokonano jego wprowadzenia/przemieszczenia,
- obowiązek eliminacji GO po zakończeniu jego użytkowania, w taki sposób, aby uniemożliwić jego rozprzestrzenienie się

nie dotyczy IGO z listy UE i PL

Zezwolenia dotyczące IGO z listy UE i PL

Organy

- Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska – IGO z listy UE
- regionalny dyrektor ochrony środowiska – IGO z listy PL z wyłączeniem zakazu przywozu/wwozu

Cele

- badania naukowe
- ochrona ex situ
- produkcja do celów medycznych
- nadrzędny interes publiczny (w przypadku IGO z listy UE po uzyskaniu upoważnienia KE)
- przeprowadzenie działań zaradczych,
- komercyjne wykorzystanie w ramach działań zaradczych
- przetrzymywanie zwierzęcia domowego (dotyczy przepisów przejściowych - wnioski należy złożyć **do 18 czerwca 2022 r.**)
- przetrzymywanie zapasu IGO (dotyczy przepisów przejściowych)

- Naruszenie przepisów dotyczących GO i IGO traktowane jest jako **przestępstwo lub wykroczenie**.
- Naruszenie podlega także **administracyjnej karze pieniężnej** do 1 000 000 zł. Wymierza ją regionalny dyrektor ochrony środowiska uwzględniając okoliczności naruszenia.

Dziękuję za uwagę!

Prezentacja została opracowana na podstawie materiałów opracowanych w ramach projektu nr POIS.02.04.00-00-0100/16 pn. *Opracowanie zasad kontroli i zwalczania inwazyjnych gatunków obcych wraz z przeprowadzeniem pilotażowych działań i edukacją społeczną* finansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko.

[O projekcie - IGO - Projekty krajowe - Projekty - Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska \(gdos.gov.pl\)](http://gdos.gov.pl)

Fundusze Europejskie
Infrastruktura i Środowisko

Unia Europejska
Fundusz Spójności

